

בדין טעה בימות החמה והזכיר גשם וחזר תוכד"ד והזכיר טל

הוציא תוספת

בס"ד, מוצש"ק פ' קדושים תשד"מ, פעה"ק ירושלים תובב"א
לכבוד ידידי האברך היקר והמופלג ר' אהרן מאיר שליט"א
שלו' וברכה וכט"ס.

ע"ד מה ששאלני במי שטעה בתפלתו בימות החמה והזכיר גשם ותוכד"ד נזכר והזכיר טל ולא חזר לראש הברכה וגמר תפלתו, אי יצא יד"ח או חייב לחזור ולהתפלל, ואמר מעלתו שכבר שאל זה לשנים מגדולי ההוראה, ונחלקו בדעתם אי יצא עכ"פ בדיעבד או לא יצא כלל. דכירנא בעובדא דהוה זה יותר מחצי יובל שנים, דאירע כזאת למתפלל אחד, ודעת כל המתפללים היתה דבודאי מהני חזרה בתוכד"ד, וכעין מה שמצינו לענין טעה בעשי"ת וסיים "הא-ל הקדוש" דמהני מה שמתקן בתוכד"ד ואומר "המלך הקדוש". אך אני טענתי לעומתם דאינו דומה כלל, דהרי כתב הרמב"ן במלחמות בסופ"ק דברכות בנקיט כסא דשכרא בידיה ובירך בפ"ה שהכל נ"ב דיצא "שהרי חזר בו מיד תכ"ד וסיים ברכתו כראוי ומפני שהוסיף בה לא פסל אלא שאמר הקב"ה ברא זה וזה", הנה מבואר בדבריו דלא נעקרו דבריו הראשונים, ושני הדיבורים קיימים, וא"כ פשוט מאוד דחילוק גדול יש בין נידוננו לנידון דהמלך הקדוש, דשם לא פסל במה שאמר "הא-ל הקדוש", ולכן שפיר מהני מה שחזר ואמר "המלך הקדוש" גם אם לא נעקרה אמירת "הא-ל הקדוש", משא"כ בהזכרת גשם דמפורש ברמ"א דאם הזכיר בימוה"ח גם גשם וגם טל דלא יצא. [והא דלא דמי לחזרה בתוכד"ד בעלמא דנעקרים דבריו הראשונים, הסברתי בפשיטות, דהתם בעלמא דבריו האחרונים סותרים דבריו הראשונים, ולכן אמרינן דהוי כלא אמרם כלל, אבל בבירך בטעות בורא פה"ג וכדומה, כשמתקן טעותו הרי אינו סותר דבריו הראשונים ח"ו]. ושאלו פי הגאון הגרצ"פ פראנק זצ"ל, ואמנם מתחילה הורה דמהני בזה חזרה בתוכד"ד, ברם אחרי שהצעתי לפניו סברתי בזה, שוב עיין בדבר והסכים לדברי. ועל אף שמצאתי בספר חיי

אדם בכלל כ"ד בנשמ"א שם שהאריך בכעין זה, [ושם הנידון בטעה
בברכת השנים בימוה"ח ואמר "ותן טו"מ"], ודעתו דמהני בכה"ג חזרה
בתוכד"ד, ע"ש, [ומלשון המשנ"ב בבאה"ל סימן קי"ז ס"ג משמע
דמסכים לסברת הח"א בזה, ע"ש], והערתי להגרצ"פ מדברי הח"א
שמצאתי, עכ"ז אמר לי שלדעתו צדקו דברי דאינה מועילה בכה"ג חזרה
בתוכד"ד. וכן ראיתי אח"כ בספר ברכת הבית שער מ' שפסק כן. [ובלוח
א"י כתב בפשיטות דלא מהני חזרה בתוכד"ד, ולא הזכיר מדברי הח"א
הנ"ל, וכ"כ גם לענין "ותן טו"מ", ובזה נראה פשוט דיש לנקוט כד' הח"א
בנשמ"א שם דמהני בדיעבד אפי' לאחר כד"ד, וכמו שהעתיק דבריו
להלכה בבאה"ל בסימן קי"ז].

ברם מצאתי סייעתא גדולה לד' הח"א בדברי הב"ח והפרישה בסימן
נ"ט, שכתבו לענין טעה ואמר ביום "אשר בדברו מעריב ערבים" ותיקן
מיד ואמר בתוכד"ד "יוצר אור", דבכה"ג "עקר ליה לאותו דיבור בתוך
כדי דיבור" וחשיב כאילו לא אמרו כלל, ע"ש בדבריהם. שו"ר בפירוש
הרשב"ץ על ברכות שם בדף י"ב ע"א שכתב בדרך אפשר וז"ל: ואפשר
שכיון שתוך כד"ד נזכר וחזר בו הרי הוא כאילו לא הזכיר כלל בפה"ג,
עכ"ל, עיי"ש.

נמצינו למידים, שדין זה תלוי בד' הראשונים והאחרונים בביאור
הסוגיא דברכות שם, ומדברי הרמב"ן ועוד ראשונים נלע"ד דלא מהני
בזה חזרה בתוכד"ד, [וכן מורים לפי פשוטם דברי הרשב"א שהביא
בנשמ"א שם]. ולפי"ז לכאורה יש מקום גדול להחמיר לחזור ולהתפלל,
אבל רק באופן שמתנה בנדבה, דסו"ס מעיקר הדין לכאורה אין לזוז
מפסקו של הח"א, ועכ"פ צריכים לחוש לדבריו מספק.

ידידו הדו"ש,

רפאל יצחק רייכמן

אחרי כתבי כ"ז ראיתי בשו"ת חת"ס חאה"ע סי' צ"ז שכתב באמצע
התשובה וז"ל: ולא עוד אלא אפי' אמר הריני מבטל הגט-מודעא, כדרך
מי שאיתקל לי' לישנא וכמו שכ' הפוסקים פתח בחמרא וסיים
בדשיכרא, נ"ל נמי דלא יועיל חזרתו, דהתם נמי באומרו ברוך בפה"ג
שהנ"ב אטו חזר בו חלילה וכו' אלא דהברכה נמשך אתרוויהו וכו', וא"כ

ה"נ ה"ל כאלו אמר שהוא מבטל הגט והמודעא, עכ"ל, ע"ש. וזה ממש כדברינו.

ומה דמסיק ע"ז "וצ"ע בזה לדינא", נראה דהיינו משום דשם בגט יש מקום לומר דמה שחוזר ואומר בתוכד"ד "מודעא" נחשב כאומר דאינו מבטל אלא המודעא ולא הגט, אע"פ שלא אמר כן להדיא, אבל בנידוננו לא שייך זה, דהרי במה שאומר "מוריד הטל" בודאי אין כוונתו ח"ו לומר דאינו מוריד הגשם. וכעין זה באמת יש מקום לחלק בין חזרה בשאלת גשם לחזרה בהזכרת גשם, ולפי"ז יצא דאין כ"כ ראייה מלשון המשנ"ב בבאה"ל בסי' קי"ז לענין נידוננו. אמנם מדברי הנשמ"א עצמו משמע דס"ל דבכל אופן מהני חזרה בתוכד"ד.

ולענין שיטת הרשב"א בזה, ע"ש בנשמ"א שהבין שמש"כ הרשב"א דלא מהני אם אמר אשיכרא "בפה"ג שהנ"ב" משום דהוי מטבע קצר, כוונתו דמטעם זה לא מהני חזרה בתוכד"ד, (וממילא בנידוננו דהוי מטבע ארוך שפיר יועיל חזרה בתוכד"ד). והנה הח"א שהבין כן, לא ראה דברי הרשב"א שהבאנו, (שקאי על דברי הרשב"א אלו), דמדבריו מתבאר דאין זה כוונת הרשב"א, אלא דכוונתו דמאחר דהוי מטבע קצר אין להחשיב מה דמוסיף בסוף "שהנ"ב" לחתימת הברכה, דמה שאמר סמוך לשם ומלכות "בפה"ג הוא חתימת הברכה, ומה שאמר אח"כ אינו אלא תוספת בעלמא ואינו מעיקר הברכה, וע"ז בא הרשב"א ומחדש בדוך אפשר "שכיון שתוך כד"ד נזכר וחזר בו הרי הוא כאלו לא הזכיר כלל בפה"ג" וממילא שפיר יש להחשיב מה שמסיים "שהנ"ב" לחתימת הברכה ואע"פ דהוי ברכה קצרה. והרשב"א דלא נקיט הכי, צ"ל לפי"ז דסובר דבכה"ג לא נעקרו דבריו הראשונים, דלא נחשב זה לחזרה רק להוספת דברים.

והנה אחרי זמן רב נדפסה (בקובץ "מוריה" תמוז תשנ"ה) תשובה לרבינו חננאל (מתוך חלק שני של ספר שבלי הלקט) ובה מפרט דברים שאין מועילה בהם חזרה בתוכד"ד, וז"ל: מפני שהרבה דברים לא יועיל בהן תוספת פירושים אפילו בתוכד"ד, כגון המגדף וכו' וכן המקדש וכו' וכן המגרש וכו' וכן מי שהתפלל בימי הקיץ ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם אין לו תקנה עד שיחזור לראש, עכ"ל, ע"ש. ומדהביא כדוגמא לחזרה שאינה מועילה ההיכי תימצא ד"מי שהתפלל וכו'", משמע דבכה"ג שפיר נחשב לחזרה, ורק דאינה מועילה דומיא דשאר מילי דקא

מפרט שם. ולכאורה יהי' מוכח מזה דהר"ח נקיט כה"אפשר" שכתב הרשב"ץ ודלא כהרמב"ן ודעימי'. והא דעכ"ז לא מהני לדעתו במוריד הגשם חזרה בתוכד"ד, לכאורה צ"ל דסובר הר"ח דהטעם דלא מהני במגדף וכו' חזרה בתוכד"ד הוא טעם דשייך גם במוריד הגשם, דהרי משמע להדיא מדבריו שם דכולהו מחד טעמא לא מהני בהו חזרה בתוכד"ד, ע"ש. ובאמת הראשונים פליגי בטעמא דלא מהני במגדף וכו' חזרה בתוכד"ד, ויש בזה כמה שיטות, עיין בראשונים בנדדים דף פ"ז ע"א וב"ב דף קכ"ט ע"ב. ויש לעיין מהו שיטת הר"ח בזה, ואם נקטינן כוותי' בזה לדינא.

ברם לענ"ד נראה די"ל דלא נתכוון כלל הר"ח לחזרה ממה שאמר מוריד הגשם ע"י אמירת מוריד הטל בתוכד"ד, דבאופן כזה י"ל דמודה הר"ח דלא נחשב לחזרה כלל, רק כוונתו לחזרה לאתה גיבור, ואפי' לאחר כד"ד. דעיין במעיו"ט בברכות פ"ד סי' י"ד ס"ק נ' דהסביר דהא דמהני חזרה לראש הברכה אם הזכיר גשם בימות החמה הוא מדין חזרה בתוכד"ד דעלמא, דבכה"ג מהני אפי' לאחר כד"ד, ע"ש. ונראה לפרש דזה משום דהחזרה היא על הברכה, דחוזר ממה שמברך ברכה עם הזכרת גשם, ומברך במקומה ברכה בלי הזכרת גשם, ועל כן לא איכפת לן מה דהוי אחרי כד"ד מגוף ההזכרה, ודוק. (ומוסבר היטב לפי"ז הך שיטה, דהיא שיטת השו"ע, דמהני חזרה לאתה גיבור, ואע"ג דג' ברכות ראשונות חשיבי כאחת). והר"ח בא לומר דלא מהני חזרה לאתה גיבור ו"אין לו תקנה עד שיחזור לראש", דהיינו ראש התפילה, (וכמשמעות ד' הרמב"ם, וכן פסק הגר"א להלכה). וע"ש בתשובת הר"ח דשפיר מתפרשים כן דבריו שם.

עוד בענין הנ"ל והערה בענין ברה"ת

אוצר החכמה

ארי"ה 1234567

בס"ד, עש"ק פ' כי תבוא תשס"ה

לכבוד ידידי הרב הגאון ר' מרדכי וייסמן שליט"א

ארי"ה 1234567

בעמ"ח ספר החשוב "שיח מרדכי".

שלו' וברכה וכט"ס.

...ומה שכ' מעכ"ת דדברי הר"ח סתרי אהדדי, לענ"ד אין זה מוכח
דהדברים סותרים, אבל בלא"ה לק"מ, דמה שכתוב בתוס' (שם בברכות
דף י"ב ע"א ד"ה לא) "הי' אומר ר"ח" הוא ט"ס דמוכח, "וצ"ל הי' אומר
הר"מ", וכמו שהועתק לשון התוס' בב"י או"ח סי' ר"ט, וז"ה בתוס' ר"פ
הנדמ"ח, והוא הר"מ (ר' משה) מאיברא, וכמו שהובא ד"ז בשמו במרדכי.
(וטעות זו חוזרת על עצמה שם בדף י"ב ע"ב בתוס' ד"ה והילכתא, ע"ש
על הגליון ובמהרש"ל ובתוס' ר"פ ובמרדכי שם).

ואגב אעיר, דמש"כ התוס' שם בברכות בדף י"א ע"ב ד"ה שכבר בשם
ר"ת ("הי' אומר ר"ת") במרדכי כתוב "הר"ס" במקום "ר"ת", והאחרונים
הבינו דכוונתו להמהר"מ מרוטנבורג, וכמו בשאר דוכתי דהביא המרדכי
דברים בשם הר"מ, (עיין ביד מלאכי ח"ב כללי שאר המחברים
והמפרשים אות ז), ונתקשו בזה, דדברים אלו סותרים מה שמובא בשם
המהר"ם מרוטנבורג בהגמ"י, עיין בברכי יוסף או"ח סי' מ"ז ובעוד
אחרונים שציין שם. ברם עיין בתוס' ר"פ שם בברכות שכתוב "ר' משה"
במקום "ר"ת". (וכן בספר הפרדס לרבנו אשר בן רבי חיים הובא ד"ז
בשם "תוספות בשם הרב ר' משה ז"ל"). ונראה ברור דגם כוונת המרדכי
לר' משה ולא לר' מאיר, והיינו הר"מ מאיברא, שמביאו המרדכי שם
בסמוך באותו סגנון.

והנני בזה ידידו הדו"ש,

רפאל יצחק רייכמן